Observatoriulu ese de doue ori in septemana, mercurea si sambat'a.

Pretiulu

pentru Sibiiu pe 1 anu intregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisu cu post'a in laintrulu monarchiei pe 1 anu intregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — In strainatate pe 1 anu 10 fl. séu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. séu 11 franci; — numeri singuratici se dau càte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie séu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare càte 7 cr., la adou'a si a trei'a càte 6 cr. v. a. si preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face in modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adresate de a dreptulu la Redactiunea Diariului Observatoriulu in Sibiiu.

Nr. 5. Sibiiu, 17/29 Ianuariu 1879. **Anulu II.**

Oficiarii in armat'a monarchiei austro-ungaresci dupa nationalitate.

Acésta cestiune, pre càtu de interesanta, instructiva si démna de tóta atentiunea, tocma pe atàta si delicata, e pusa din nou in discussiune apriga, póte acum a sut'a óra, in diariele magiara si magiaróne. Mai virtosu dela nascerea dualismului publicistii si politicii magiari striga adesea, chiaru si in dieta, cà pentru-ce se vedu in armat'a imperiale individi de nationalitate magiara asia de pucini servindu cá oficiari. Acea disproportiune dupa nationalitati este in adeveru exorbitanta in corpulu oficiariloru. In tóte casurile inse respunsulu fórte correctu alu comandantiloru superiori si alu ministrului de resortu a fostu si este: Avemu pucini oficiari de rassa magiara, din simpl'a causa, cà junimei magiare trecute prin scóle nu'i place a perseverá in servitiulu militariu.

Dupa-ce s'a introdusu institutiunea (legea) pentru voluntarii de càte 1 anu, se credea cà de voia de nevoia, numerulu oficiariloru de nationalitate magiara va mai cresce. A si crescutu, inse numai alu oficiariloru de reserva, si acestia inca numai la regimentele càte se intregescu din Ungari'a, Transilvani'a si Croato-Slavoni'a. Spre a invederá starea lucrului, diariele magiare isi castigara date statistice. Noi nu potemu se scimu pàna la ce mesura voru fi autentice acelea cifre publicate in B.-Pest'a, credemu inse cà barbati din insusi corpulu ddloru oficiari, cari au pe mésa siematismulu intregei armate*) si cunoscu tóte speciile de arme, voru sci mai bine se judece despre exactitatea aceloru cifre. Noi reproducemu aci mai multe din acelea dupa „Pesti Napló“, organu alu partidei Deakistiloru.

Oficiarii dela pedestrime. Din susu numitele tieri ale corónei ungaresci se intregescu 41 regimente de infanteria, care in timpu normale au 287.284 soldati si 7105 oficiari dela coloneli pàna la sublocotenenti. Din acestu numeru de oficiari, numai 16 % adeca 1157 sunt magiari, éra maioritatea preponderanta, adeca 5948 de oficiari sunt de alte nationalitati, adeca germani, slavi si càteva sute de romani. Inse si din acea minoritate in servitiu activu se afla numai 666 magiari si 4624 de alte nationalitati, éra in reserva 491 magiari, totu camu dintre asia numitii voluntari si 1324 de altii.

In Ungari'a nu se prea sciá pàna in sec. alu 17-lea de ceea ce numimu astadi armata permanenta. Pe la 1672 sub imperatulu Leopoldu I s'au infiintiatu primele regimente de linia din poporatiunile Ungariei. Regimente de acelea intregite totu din acea tiéra mai existu si acum. Inse chiaru si in regimente de acelea numerulu oficiariloru magiari este relative fórte micu. La regimentele de pedestrime se vine 1 oficiariu la 40 de soldati; dara numai la càte 320 de soldati 1 oficiariu magiariu, éra din nemagiari totu la càte 51 soldati 1 oficiariu.

Totu in acelea 41 regimente de pedestrime cercetandu cathalogulu oficiariloru de statu maioru (coloneli, locot., coloneli, maiori) afli numai 15 magiari si 304 de alte nationalitati, adeca 64 coloneli, 60 locot.-coloneli si 170 maiori.

Regimentele de husari sunt considerate in tóta Europ'a cá arma speciale ungurésca, prin urmare s'ar potea presupune cu totu dreptulu, cà in cele 16 regimente de husari din Ungari'a si Transilvani'a, daca nu soldatii, in totu casulu inse oficiarii se fia in maioritate considerabile totu numai magiari. Adeverulu inse este si aci tocma oppusu, cà-ci proportiunea nationale la oficiarii husari stà asia:

		Magiari.	Alte nation.
Din 20	coloneli	9	11
„ 23	locotenenti-coloneli .	11	12
„ 17	maiori	6	11
„ 143	capitani	55	88
„ 284	primi locotenenti .	93	191
„ 283	locotenenti . . .	134	149

*) Unu volumu grosu, care costa 4—5 fl. v. a.

Asia dara tocma si in regimentele de husari oficiarii de nationalitate magiara facu numai 40½ proc., éra cei de alte nationalitati 59½ %. Dara si din acei oficiari magiari in activitate se afla numai 255; ceilalti sunt in reserva.

La batalionele de venatori se vine 1 oficiariu magiaru numai la càte 400 de fetiori. La artileria si mai pucini magiari.

(Va urmá.)

Care a fostu portarea serbiloru cu romanii din Banatu si din alte tinuturi?

(Urmare si fine.)

Dupa acestea apoi poporulu credintiosu preotului seu, se inversiuná pàna la estremitate si grupatu langa pastoriulu seu sufletescu, pentru a-lu scutí de furi'a superioriloru serbi, dar mai virtosu nepotendu suferí despotismulu arbitrariu, cu preotulu in frunte trecea la biseric'a connationaliloru greco-catholici. Miscamintele religionari — urdite mai numai din asemenea intemplari — pornira cu grosulu la anii 1850—1860 si causau sfasiari nu numai in ambele biserici, ci si printre singuraticele familii in sinulu caror'a numindu-se unii „neuniti“ altii „uniti,“ s'au escatu cele mai mari neintielegeri si certe, cari in multe locuri degenerau intru a se sparge si ruiná familii intregi. Cine se mai si amintésca atari evenimente fatali pentru poporulu romanu de unulu si acelasi sange — sfasiatu in doua?!

Noue celoru ortodocsi, séu resariteni — greco-orientali, cari amu scapatu dejá de 15 ani de sub despotismulu ierarchiei serbesci si carii ne bucuramu de a nóstra ierarchia nationala cu metropoli'a vechia reinviata, cu capi bisericesci nationali si cu o institutiune autonoma bisericésca, cea mai sublima si liberale, — ne este gróza candu ne aducemu a minte de acelea timpuri fatali si nu potemu din destulu preamarí pre Atotupoterniculu Parinte cerescu, pentru cà ni-a mentuitu de hidr'a slavismului bisericescu.

Ce ne dóre inse este acea trista inpregiurare cà confratii nostri din vre-o 30 comune mixte unu numeru cam preste 40 mii suflete conlocuitori cu correligionarii serbi, cum sunt d. e. cele vre-o 300 familii curatu romane cu preste 3000 suflete din orasiulu Panciov'a langa Dunare, — vecinu mai aprópe cu Belgradulu, capital'a Serbiei — si multimea din inpregiuru si astadi inca totu gemu sub jugulu despotismului ierarchiei vitrege serbesci, cu tóte cà au staruitu si totu neincetatu intetiescu la locurile competente emanciparea loru de sub acea ierarchia si incorporarea la metropoli'a nationala, la acareia realisare inse Preósfintitii din Carlovetiu au pusu si punu feliu de feliu de pedeci nevrendu odata cu capulu se recunósca cà acolo aru mai esiste inca sufletu de romanu! Nu dieu, cà vai ce buna óia de mulsu si de tunsu a fostu romanulu pravoslavnicului coreligionariu serbu, si déca Preósfintitulu vladica din Versietiu cu confratele seu in Christosu din Timisiór'a ar pierde de sub archipastoria si pre acelea aprópe vre-o 40 mii de oi remase amestecate prin turm'a serbésca, precum — in urm'a despartirei ierarchice, efectuite deja cu mari si grele lupte si sacrificie — au pierdutu pre cele-lalte multe preste 100 de mii: — càti eparchioti curati serbi li-ar mai remané?! Atàtia, cati romani se afla intr'unu protopopiatu de ale nóstre.

Aici ar fi loculu se aretamu stimabililoru lectori ai acestui pretiuitu diariu: càtu de netoleranti si nedrepti au fostu coreligionarii serbi la pertractarile de despartire ierarchica de prin comunele mixte; cum au denegatu representantii loru romaniloru nu numai dreptulu de comuniune asupr'a proprietatii de averi bisericesci, scolarie si fundationale, ci chiar si in acelea comune, unde romanii singuri cu ale loru midiulóce proprii materiali au edificatu biserica si scóla, unde serbii veniti mai tardiu le-au aflatu gat'a, dumnealoru tóte le-au pretinsu de esclusiva proprietate a loru si prin innascut'a cerbicía nu voiau nici se céda partea proportionata romaniloru.

S'au ventilatu acestea la timpulu seu prin diaristic'a nóstra nationale — din destulu, si déca le-amu mai recapitulá si aici tóte, mai cà nu ar remané spaciu in colónele acestui diuariu pentru alte materii in totu decursulu anului.

Cei ce dara nu au avutu afaceri mai aprópe cu serbii, nici ocasiuni ai cunósce asia*), precum eramu noi osênditi a vietiuí cu ei si a suferí dela ei, potu acum se-'si faca celu pucinu idea, cum este acestu elementu serbescu pre care noi asia l'amu caracterisatu de fidelu, precum intr' adeveru este elu; dar de care bunulu D-dieu se ne ferésca a ne mai si aduce a minte de elu si de bunatatile lui.

Banatianulu.

Revista politica.

Sibiiu, 28 Ian. st. n. 1879.

In numerulu nostru de astadi lasamu se urmedie acestei reviste doue reproduceri de pe unu diariu romanu si altulu germanu, ceea ce o facemu nu pentru ca ne ar lipsi materialulu propriu, ci pentru cá din candu in candu se oferimu ocasiune publicului nostru cetitoriu a se informá si despre modulu de cugetare si apretiare a altoru diare esterne despre unele cestiuni, care astadi sunt la ordinea dilei si care ne atingu pe noi romanii fórte de aprópe. Facuramu acésta observare prealabila si o amu crediutu la loculu ei, pentru cá se atragemu cu din adinsulu seriós'a atentiune asupra aceloru doui articoli pe cari i reproducemu.

Revenindu la situatiunea dilei avemu a constatá, ca pre langa numerósele si gravele calamitati ce apasa asupra popóraloru monarchiei nóstre, calamitati care ne sunt destulu de bine cunoscute, din partea nordica a monarchiei adeca din Russi'a ne amenintia unu flagelu teribilu, unu inamicu inspaimentatoru, in contra caruia nu ne amu potea apará nici cu tunurile de calibrulu celu mai formidabilu si nici cu baionetele cele mai ascutite. Acestu flagelu, de care atotu-poterniculu D-dieu se ne apere este „femeiea cea négra“ precum o numescu russii séu cium'a precum o numesce si o cunósce poporulu nostru.

Din relatiuni autentice sossite in tempulu din urma, apoi este probatu pàna la evidentia, ca acésta epidemie in unele gubernamente ale Russiei si adeca in acelea ce se afla in giurulu Marei caspice au eruptu si grasédia inca de prin lun'a lui Novembre anulu trecutu. Numerulu individiloru, care au cadiutu victima acestei epidemii mortale, din care d'abea 5 la suta scapa cu viatia, se urca deja la cifr'a de preste 10.000, care inse nu este nici decum autentica, din causa ca gubernulu russescu isi da tóte silintiele, pentru cá adeverat'a cifra se nu se constate si publice in modu oficiosu. Considerandu gravele consecintie pe care le esercitédia inevitabilu o astfeliu de epidemia asupra comerciului si a comunicatiunei lumei intregi si cu deosebire asupra stateloru invecinate, e lesne de intielesu, dara nici decum de scusatu si justificatu, procedur'a observata pàna acuma din partea gubernului russescu. Datori'a gubernului russescu dictata lui atàtu fatia cu omenimea intréga catu si fatia cu statele invecinate ar fi fostu cá indata ce s'a ivitu acea epidemie fatala se fi avisatu pe tóte statele, fara esceptiune, despre acésta calamitate elementara, pentru cá ele de tempuriu se fi potutu luá mesurile cele mai energice in contra latirei ei.

Acuma firesce ca gubernulu Prusso-Germaniei si alu Austro-Ungariei s'au intielesu in urm'a unei conferintie constituite ad hoc la Vien'a sub presiedinti'a ministrului-presiedinte demissionatu Adolf Auersperg, cá se se ia fara intardîare tóte mesurile preventive in contra pericoleloru ce le amenintia

*) Mai cu séma aceia, carii nu cunoscu limb'a slaveana si totusi nu pregeta a ne schimosí literatur'a folosindu cu predilectiune si capriciu cuvinte slavene virite prin cartile bisericesci si usitate in dialectulu primitivu la poporulu nostru.

cá state invecinate cu Russi'a. Se va trage unu cordonu de carantina la fruntarii, se va intrerupe circulatiunea caliloru ferate, se va interdice intrarea unui óre care numeru de articole de inportu, éra altele voru fi supuse unei carantine riguróse si alte asemenea mesuri de precautiune, care sunt de a se luá fara nici o intardiere din partea stateloru limitrofe.

Se speramu, ca in urm'a mesuriloru ce se voru luá, monarchi'a nóstra si greu incercatele ei popóra voru fi crutiate de acelu flagelu infricosiatu, care ajunsese a fi miticu pentru generatiunile cele tinere. Aceeasi sperantia o nutrimu si fatia cu confratii nostrii din Romani'a precum si fatia cu tóte popórale invecinate cu noi. In astfeliu de inpregiurari grave nu se póte asceptá cá gubernele singuratice se lucredie numai singuru ele prin organele de care dispunu, ci fiacare cetatiénu este datoriu se ajute gubernului seu cu tóte poterile sale, pentru delaturarea unui astfeliu de pericolu mare, care in scurtu tempu latinduse ar fi in stare se depoporedie sate, orasie si tienuturi intregi.

Déca lucrulu despre care amu vorbitu pàna aci n'ar fi de o seriositate tragica si déca amu potea fi dispusi a glumi, amu dice, ca chiaru elementele se paru a se amestecá si a face politica séu celu pucinu a schimbá si alterá cursulu neintielesei si ametitei politice pe care o facu diplomatii dilei.

Pacea separata russo-turcésca, despre care se dicea ca nu'i mai lipsesce de càtu numai formul'a finala pentru cá se fia perfecta, inca nici pàna astadi nu s'au incheiatu, din causa ca tocmai la ruptulu painei s'ar fi nascutu érasi diferentie neprevediute intre cele doue guberne contractante. Asemenea nu se scie nimicu positivu nici despre stadiulu in care se va fi aflandu multu discutatat'a conventiune austro-turcésca ce este a se incheiá intre ambele guberne asupra positiunei ce are a se creá provincieloru ocupate. In modu si pe cale oficiósa se scie, ca in acelasiu tempu in care gubernulu turcescu negotiadia cu celu austriacu, elu ia pe de alta parte tóte mesurile pentru cá din sandsiaculu Novi-Bazar se isi creedie o positiune defensiva càtu se póte mai bine si mai tare fortificata, asia cá ea se nu póta fi luata cu un'a cu doue din partea Austriei. Acesta nu este semnu de pace, precum nu este nici agitatiunea de spirite ce domnesce intre slavi peninsulei balcanice si cu deosebire in de nou creatulu principatu bulgaru si nici reintórcerea flotei englese in apropierea Constantinopolului. Se pare ca Angli'a se ascépta si se teme de vre-o noua surprindere din partea rivalului seu dela nordu, acarui agenti au lucratu in totu tempulu din urma cu o energie si perseverantia neadormita in acea parte a Orientului care in urm'a elasticeloru si ecuivoceloru dispositiuni ale tractatului dela Berlinu au fostu lasate la discretiunea si bunulu placu alu Russiei.

Gratia prudentiei si necontestabilelui tactu politicu alu lui Gambetta si alu partidei republicane conservative, alu carei capu recunoscutu este elu, cris'a ministeriala in Franci'a a fostu delaturata si evitata, luandu-se la cunoscintia si priminduse cu o mare maioritatea programulu politicu moderatu alu cabinetului Dufaure, care in urm'a votarii facute, raporta o victoria nedisputata, care fù salutata si primita cu cea mai sincera bucuria si cea mai mare satisfactiune, din partea tuturoru guberneloru fara esceptiune. Cabinetulu Dufaure se póte deci considerá cá consolidatu si sustienutu de marea maioritate a parlamentului francesu, éra in afara simpathicu si respectatu.

Libertatea Romaniloru de preste Carpati.

Sub acestu titlu cetimu in „Timpulu“ din 5. l. c. urmatoriulu articolu remarcabilu din multe puncte de vedere, pe care ilu recomandamu deosebitei atentiuni a cetitoriloru nostri:

„Nu de multu „Timpulu“ si-a datu silintia se atraga luarea aminte a ómenilor nostri politici asupra ferberei primejdióse pe care o produce politic'a nesocotita a gubernului din Pest'a la hotarele despre apusu ale Romanei. Sunt in tierile, dise sub corón'a Sf. Stefanu aprópe trei milióne de Romani, jigniti in desvoltarea loru naturala, si e peste potintia, cà in tiér'a nóstra romanésca se nu se resimtia nemultiumirea fratiloru de acelasi sange. Trebue deci se bagamu de séma, cá nu cum-va nemultiumirea fratiloru nostri de peste Carpati se pregatésca in tiér'a nóstra spiritele pentru o politica pe catu de naturala in aparentia, pe atatu de primejdiósa in adeveru.

Pe candu noi le scriamu aceste, unu diaru russescu din St. Petersburg, „St. Petersburgskia Viedomosti“, publica urmatórele renduri adresate Romaniloru din Romani'a:

„Nu facu bine Romanii, daca pentru retrocedarea Basarabiei sunt maniosi pe Rusi, cu care au simpathisatu pe timpulu eliberarii popóraloru de pe peninsul'a balcanica. Schimbarea acestei simpathii e a se atribuí influentieloru dela Vien'a si dela Paris. Daca Romanii sunt inca in indoiala, de unde au se astepte ajutoriulu spre a-si vedea inplinite problemele loru nationale, traga o paralela intre starea actuala din Moldov'a si cea din Transilvani'a, unde cei 1,200,000 Romani, ce facu maioritatea poporatiunei, nu se bucura nici de a diecea parte din favorurile, de cari se bucura Maghiarii si Sasii. Limb'a maghiara domnesce in tóte ramurile administratiunei, cu tóte ca Ungurii nu facu nici a patr'a parte din poporatiune.“

„Romanii din Ungari'a sunt chiar mai asupriti de catu cei din Ardealu. Nasuintiá politiciloru din Bucuresci aru trebui se fia aceea, cá inpregiurarile aceste se se schimbe. Regimentele nemtiesci-unguresci amenintia cu baionetele loru orientulu slavicu de cate ori resuna acolo glasulu libertatii. Rusii aru sprijini cu cea mai vie partinire si simpathie nasuintiele Romaniei indreptate asupra eliberarii Romaniloru din Transilvani'a si Ungari'a. Romanii se nu uite, ca ei nu sunt urmasii lui Attila si Arpad, ci urmasii legiunilor románe din timpulu lui Traianu; ca natiunea loru care numera 8,000,000, e destulu de tare cá se infranga jugulu de feru alu celoru 4,000,000 maghiari, alu acestei natiuni slabe, fara trecutu si viitoru, ce ocupa teritoriulu Daciei.“

„Certele nutrite de inamicii comuni intre Russi si Romani trebue se incetedie. Slavii, Romanii si Grecii ce traescu in Orientu trebue se simtia ostilitatea catholiciloru si a protestantiloru si cu poteri unite se cerce a scapá din aceste primejdii.“

Aceste manifestatiuni de ortodocsa iubire au fostu reproduse de catra diariulu „Pester Lloyd“ si apoi de catra diarele romane de peste Carpati: daca le-amu ascultá deci in tacere, amu fi de o potriva cu femeiea, ce tace, candu i se facu propuneri galante de catra vre-unu craiu vestitu.

Suntemu incredintiati, ca ori ce romanu cu bunu simtiu, cetindu cele publicate de diarulu russescu, se va intrebá coprinsu de nedumerire: ce póte dá Russiloru dreptulu de a ne face niste asemenea propuneri banuitóre?! Ideile aruncate in articolulu diariului russescu nu gasescu nici unu resunetu in Romani'a si nu este in tiér'a nóstra nici unu partidu, care ar fi destulu de nebunu spre a pune in programulu seu „problem'a nationala“, la care fostii nostri aliati atatu de multu viséza.

In deosebi partidulu conservatoru totudéuna va combate ori-ce tendentia indraznétia, care sub pretecstulu ideiloru mari ar pune in jocu ecsistenti'a statului romanu. Vécuri intregi parintii, bunii si strabunii nostri s'au luptatu cá se apere romanitatea petecului de pamentu pe care ne aflamu si nu vomu permite nimenui se pue in jocu acestu rodu alu muncei seculare pentru nisce ilusiuni, care chiar' realisate fiindu, nu ni-ar dá nici o garantia de statornicie. Damu multiumita lui D-dieu, ca dupa nenorocirile prin care amu trecutu ne-a fostu datu se ajungemu la starea in care ne aflamu astadi si eara-si multiumita vomu dá lui D-dieu, daca in starea acésta si fatia cu marile primejdii, ce ne inpresóra ne vomu potea sustiene cu demnitate si vomu potea intemeiá si desvoltá o viatia romanésca aici in mijloculu Orientului invalmasitu.

Cu adanca dorere privimu la nevoile cu care se lupta fratii nostri de peste Carpati; nu le potemu insa dá nici unu ajutoru si nici nu ni se cuvine se le damu. Acésta si ei insi-si o sciu prea bine si asia cu multiumire potemu constatá, ca nici o data nu au mersu cu desnadajduirea loru atatu de departe, incatu se nesocotésca interesele statului romanu, care sunt si ale tuturoru romaniloru. In tóte inpregiurarile au datu vii si adeverate dovedi despre iubirea loru catra statulu romanu; nici o data nu au cerutu insa dreptu resplata ceea ce nu li se potea dá. Nu ne indoimu, ca si in viitoriu voru urmá totu acésta politica intielépta si potrivita atatu cu interesele nóstre, catu si cu positi'a loru in imperati'a habsurgica. Cata vreme politicii din Pest'a punu felu de felu de pedeci in calea desvoltarii loru naturale, potu se ia parte la lucrarea nóstra intelectuala si se se bucure de ródele muncei nóstre: atatu e totu ce le potemu dá.

Rabdati si nadajduiti! — acest'a e sfatulu nostru politicu, unu sfatu, de care ei nici nu au nevoia, fiindu ca de multu rabdarea si nadejdea sunt temeliile sanetóse ale politicei loru, Ii sfatuimu numai se nu dea ascultare ómeniloru, care ar voi se-i abata de la acésta politica. Mai curendu ori mai tardiu insu-si magiarii voru intielege, ca interesele vitale ale loru si ale intregei imperatii ceru se inceteze nesocotit'a stare de lucruri, ce au creatu in Ungari'a. Éra daca magiarii in adeveru aru fi perdutu cu desevirsire bunulu simtiu politicu, la urm'a urmelor usiurarea va veni de acolo, de unde a venitu in atatea renduri, adeca din Vien'a. Caci romanii din Ardealu au unu poternicu alíatu: interesele ordinei sociale in Orientu. Trebue se le multiumimu deci politiciloru din St. Petersburg pentru simpathiile loru. Legiunile lui Traianu aveau missiunea de a pregatí pe popórale barbare pentru cultura: deci noi, care suntem urmasii acestoru legiuni, nu ne potemu luptá decatu alaturea cu aceia, cari voru se restabilésca ordinea, unde ea lipsesce si se duca cultur'a la cei selbaticiti. Ne-amu luptatu alaturea cu Russia peste Dunare, fiind-ca nu credeamu ca Pórt'a otomana e capabila se restabilésca ordinea atatu de adancu sguduita; nu e trebuintia inse a luptá alaturea cu ea in Ardealu, de órece credemu ca in Vien'a este o potere intielépta, care si fara de amestecului altora va sci se-si apere interesele mari. Slava-Domnului, magiarii nu sunt singuri stepani in Austri'a, si lips'a loru de bunu simtiu politicu nu ne va inpinge la fapte nesocotite.“

Magiarii si inpacarea cu boemii.

Diariulu „Politik“ din Prag'a in Nr-lu seu 24 din 24 Ian. a. c. publica subtu acestu titlu articolulu de mai la vale ce i se tramise din Ungari'a de sudu si acarui traducere lasamu se urmedie.

„Este lesne de intielesu, ca déca prin o particulara incatenare a relatiuniloru, in marele imperiu austriacu o nationalitate mai pucinu insemnata, atatu cu respectu la numeru catu si cultura, a potutu ajunge la o asia influentia cá se fia in stare a dominá politic'a interna si esterna a unui statu mare, cá acésta nationalitate se urmarésca cu o ingrijire vedita chiaru si cea mai indepartata incercare prin care s'ar potea alterá acesta situatiune artificiósa. Pre langa calamitatile finantiare si altele de care sufere Ungari'a si care au deschisu o perspectiva obscura „gintei dominante“ pentru anulu viitoriu, anulu nou 1979 pentru magiari a fostu unulu din cei mai tristi, pentru ca ei pentru prim'a óra simtira, ca edificiulu pe care ei ilu credeau atatu de solidu claditu, se clatina subtu peciórele loru. Asia se esplica si acele salutari de anulu nou ale corifeiloru dietei unguresci, prin care ei se incurageau unii pe altii fatia cu pericolele possibile, care aru amenintiá „gintea dominanta.“ A fostu de ajunsu si numai ventilarea unei inpacari cu boemii — in diare, pentru cá magiari se se simtia ingrijati in supremulu gradu pentru positiunea loru domnitóre in imperiu. Firesce, ca ei se incercara a isi ascunde acésta temere, assigurandu cu voce tare, ca ei nici decum nu sunt contrarii unei inpacari cu boemii.

Au esistatu tempuri, in carii slavii Boemiei in armonie perfecta cu slavi si celelalte nationalitati din Ungari'a s'au iutrepusu in modulu celu mai categoricu pentru restabilirea constitutiunei unguresci. In Boemi'a nu potea esistá nici o indoiala, ca magiari sunt elementulu celu mai tare autonomisticu pentru reformarea imperiulu austriacu din care causa magiarii si erau considerati a fi nisce aliati adeverati in lupt'a contra centralisatiunei germano-austriace. Si nationalitatile Ungariei au statu in lini'a de bataia alaturea cu magiarii in lupta contra interdictei centralisatiuni a lui Schmerling. Nationalitatile isi diceau: se scapamu numai odata de domni'a germano-austriaca, cu magiarii lesne ne vomu intielege, pentru ca ei dupa ce au facutu atatea esperientie amare nu voru mai potea fi inca odata nedrepti contra propriiloru loru „compatrioti.“ Serbii si Croatii aruncara velulu uitarii asupra sangerósei loru lupte in 1848 cu magiarii si serbau serbatori de infratire. Schmerling n'a fostu in stare se-si castige la congresulu politicu din Carlovitiu o partida amica Reichsratului si diet'a croata a fostu de repetiteori dissolvata, din causa ca ea nu voiá se tramita deputati la Reichsrath.

Candu inse magiarii in anulu 1867 isi ajunsera scopulu si inca mai multu decatu le era scopulu, atunci ei intórsera spatele fostiloru loru aliati. S'au creatu o lege pentru nationalitati, care in locu de egala indreptatire au sanctionatu domni'a nationala a magiariloru si chiaru si acésta lege, care a fostu creata numai pentru cá se se orbésca Europ'a, a fostu violata cu intentiune in acele dispositiuni, care contieneau ceva favorabilu pentru nationalitati. Prin faimosulu si noulu proiectu de lege relativu la introducerea invetiarei obligatóre a limbei magiare in scólele poporale se intentionédia stergerea si acelui restu de dispositiuni a legei puntru nationalitati, care a fostu atatu de multu laudata inaintea Europei. Indata dupa inpacarea din anulu 1867 croatiloru li se tramise cá bánu acelu Rauch faimosu, in contra caruia au trebuitu se se pórte o lupta in decursu de cinci ani, pentru cá apoi se se póta inchieiá acea „inpacare ungaro-croata revediuta,“ care inpacere differe de aceea a lui Rauch numai prin aceea, ca partid'a nationala ajunsa la potere esecutédia acuma aceea ce mai 'nainte Rauch avea se esecutedie in urm'a ordineloru dela Pest'a si ca acuma in locu de delegatii „unionisti“, inmultiescu delegatii partidei nationale voturile gubernamentale in diet'a din Pest'a.

Dara inpacarea din 1867 a magiariloru cu Vien'a mai avù inca si acea urmare, cá magiarii in locu se devina unu spriginu alu elementului autonomisticu in Austri'a se facura din contra inamiculu seu celu mai mare si mai declaratu. Fara influinti'a cea decisiva a magiariloru, Boemi'a probabilu ca nu ar fi avutu se supórte acea lupta de 18 ani. Dara nu numai nationalitatile din Ungari'a, croatii si boemii aveau se se simtia desamagite de catra magiari, ci desamagirea n'avea se crutiei nici pe nemti. Incheiandu-se pactulu din 1867 cu Ungari'a se credea, ca cu tóta inpacarea acésta, hegemoni'a elementului germanu asupra destineloru imperiului, o hegemonie firésca si basata pe o cultura mai 'nalta va fi conservata. Ca elementulu germanu va

fi redusu prin magiari la o positiune cu totulu sub-ordinata — despre acésta nici nu se potea visá. Si totusi lucrurile aveau se vina asia, precum nici nu se potea crede ca ar fi possibilu. Fia in politic'a interna, fia in cea esterna — influenti'a magiara actualmente este singura datatóre de tonu si elementulu germanu este si se simte cu totulu delaturatu.

(Va urmá.)

Corespondentie particularie ale „Observatoriului".

— (De sub pól'a muntiloru apuseni). Am cetitu cu placere articolulu de fondu din Nr. 1 alu pretiuitului diuariu „Observatoriulu", care m'au miscatu din unele incidentii dela aceste serbatori a ve rogá se primiti urmatoriale sire: — „Saculu popii dela Apabotéza."

Intre serbatorile nóstre crestinesci pe la inceputulu anului solariu pre langa serbatórea Craciunului cu colindele sale, intru memori'a pruncului d-diescu nascutu in iesle, si a anului nou, in ceremoniile si presentele sale de tóte partile, prin cari se aréta iubirea reciproca dintre omeni (v. Nr. 1), mai este de mare insemnatate si „Diu'a aratarei Domnulu", „Apa botéza", mai antaiu pentru amentirea celui de antaiu S. Sacramentu, care e temeli'a religiunei crestine de ori ce confessiune, si a dou'a pentru presentele ce le dau credintiosii romani preotului loru si servitoriloru bisericesci, cu ocasiunea acésta, cá una mica recompensa si multiamita pentru servitiele preste anulu intregu. Urbanitatea, adeca bun'a cuviintia a romanului este recunoscuta chiaru si de càtra straini, de càte-ori i vine cineva la modesta lui cascióra, cu atàtu mai vertosu inse atunci, candu face onórea de a'lu visitá preotulu seu, póte abia odata intru unu anu. Lucrulu de capetania inse pentru care romanulu face cu acea ocasiune onorifica si presente diferite din fructulu osteneloru sale economice, pr. colaci, grâu, póme etc. — este consciinti'a provenita din fatalitatea si vitregitatea tempului in care a traitu, si care au urmatu din multimea contrariloru si reuvoitoriloru lui, adeca consciintia laudabile, cà preotulu seu, in tóte tempurile si necasurile a fostu cu elu si 'iau ajutatu a le invinge, si care póte cà ar meritá una sórte mai buna cá multi altii, cari traiescu din spinarea lui. Acelu preotu inse este supusu si astadi din punctu de vedere materiale la o sórte vitrega, constrinsu si adî, cá si in tempurile de trista memoria a iobagiei a-si castigá pànea cu lucrulu maniloru in una mosióra abia de 10—20 jugere de classea III, si in unele locuri nice atàta. Acésta sórte a vrutu si vrea se o amelioréze romanulu pentru preotulu seu, prin acele mici presente dela „Apa-botéza", déca si astadi e atàtu de vitregn tractatu si desolatu. Si ce se vedi! Malcontentii nostrii nu lipsescu nice astadi a ne calumniá, cu atàtu mai pucinu a se apropiá de noi mai cu bunavointia, macaru in aceste tempuri grele, recunoscùndu cà nu noi suntemu de vina, déca suntemu dotati de ajunsu; ba din contra ne intempina pre totu pasiulu cu vetamari si injurii demne de ei si de calificatiunea loru, si pre cari le respingemu cu despretiu; cà-ci a dice unu preotu reformatu unui colega alu seu, unui frate in Christ., inse romanu de conf. gr. or. ori gr. apusana, unele cá „no most megint veszik a zsákot" etc.*) si altele referitórie la ajunulu botezului, nu insemnéza nici decum iubire fratiésca, cu atàtu mai pucinu calificatiune preotiasca. Pàna candu atàta netolerantia pe la noi? In càtu pentru Sacu — prelanga cele dela inceputulu acestoru linii despre presente — déca miar fi iertatu se asémanu lucrurile mici cu cele mari, asiu fi se dicu cu fericitulu inse despretiuitulu nostru odinióra istoricu: „Hic meum opus est", si „scripsisse non puduit, nec portare pudebit."

Déca inse ar' fi se vina si acelu tempu multu doritu (?) cá si scump'a nóstra patria se scape odata de atàtea calamitati ce o apasa si fortune ce o amenintia, in càtu se se inpartia dreptatea si cu alte mesuri mai equitabile pentru toti, — atunci — inpucinanduse numerulu si altoru cersitori, — vomu lasá si noi saculu condamnabile, pentru care suntemu fluierati, si vomu glorificá pre conducatorii patriei acelui tempu de auru (!?)

Incheiu, onorata Redactiune, acestea sîre cu rogarea de ale primí spre scientia si buna informatiune aceloru competenti de a se ingrigí de sórtea nóstra, sau celu pucinu de a-se indemná prin ele la lucru una alta péna mai abila, cà-ce caus'a se pare a meritá, órecare atentiune. — a. —

— Not'a redactiunei la acésta espectoratiune dorerósa. Asia este, cestiunea subsistentiei cleruriloru romanesci merita cea mai de aprópe grija a natiunei intregi; in prim'a linia inse si inainte de oricare alte corporatiuni sociali si de ori-care individi inca pe atàtu de eminenti si escelenti sunt datori insii preotii, clerurile cá corpuri compacte, cá persóne morali in sensu duplu, se ingrijésca de subsistenti'a, de prosperitatea, de viitoriulu propriu. Capii cleruriloru, archiereii, consistoriele isi inplinescu o mare datoria chiaru si numai prin fapt'a, cà se ingrijescu, cá fiitorii preoti se'si póta castigá sciintiele necessarie la inplinirea sacrei loru deregatorii si puritatea caracterului. In càtu pentru subsistenti'a materiale, este fórte necessariu, cá candidatii de preotía se'si castige mai multe sciintie practice, se imitedie intru acésta pre popii sasesci. Mai pucine frecari sarbede confessionali si insutitu mai multa cunoscintia de economi'a campului, de gradinaritu, si pomaritu inpreuna cu preotés'a, pentru-cá economi'a preotiloru se fia pretotindeni de modellu poporeniloru. Daca preotii voiescu se aiba, sunt datori se invetie pe poporu a lucrá cu sporiu si cu folosu, a castigá multu si a pune càtu se póte mai multu la o parte. Totu preotii sunt datori se abata, se desvetie pe popo-

*) Pe romanesce: Éca, éra-'si iau saculu de-a umera.

reni dela portari de processe ruinatórie. — Se scie cà la multi preoti mai domina dorinti'a cá se ajunga a fi dotati de càtra statu. Noi inse, aici, in acestu statu, nu cunóscemu nici o mesura mai fatale si mai destructiva pentru cleru, biserica, natiune, decàtu ar fi una cá acésta si ne miramu, cum ómenii inca totu nu'si mai deschidu ochii in acésta cestiune vitale. Calvinii cà sunt calvini si magiari, se ferescu a cere pentru popimea loru subventiuni dela statu; éra noi? Voimu óre, cá preotii romanesci se fia denumiti prin ministru? Atunci voru fi preoti de cutare confessiune, romanesci inse nici-o di mai multu, ci se voru desbiná cu totulu de càtra poporu. Vai de acei carii credu, cà subventiunile dela staturi se dau numai pentru barb'a popii. Cautati la popimea protestanta germana din Prussi'a germana, cà au ajunsu cu biseric'a loru cu totu, sclava a ministriloru. Poporulu de ori-ce confessiune, care nu voiesce sau nu póte se'si tîna pe preotii sei in conditiuni materiali satisfacatorie, de si nu dupa mesur'a lacomiei omenesci, nu merita se aiba biserica si preotu. Bucovineni au fonduri proprii colossali, au fostu inse prea de ajunsu cá acelea se cada in administratiunea statului, pentru-cá una parte din cleru se si fia germanisata binisioru. In dilele nóstre doctrin'a la natiunile in adeveru libere este, cà cine vrea se aiba biserica, se'si faca; cine vrea se aiba preotu, se'lu platésca omenesce. In casulu contrariu maxim'a lui Cavour: „Biserica libera in statu liberu" este si remane vorba desiérta.

De insult'a popii calvinescu se nu ve dóra capulu. Cei mai multi din ei sunt saraci cá si una parte mare din cei romanesci. Din contra, altii romanesci stau multu mai bine decàtu ai loru. De aci se esplica si motivele insulteloru. Preste acestea, scie D-dieu ce voru fi invetiandu popii calvinesci in theologi'a loru, cà in filosofi'a religiunei, in istori'a eclesiastica, éra mai vîrtosu in cunóscerea insemnatatiei ritualeloru bisericei resaritene sunt cei mai ignoranti din tóta Europ'a.

Sciri diverse.

— (Balulu juristiloru) dela facultatea de drepturi din Sibiiu se va dá sambeta in 1 Februariu st. n. in sal'a hotelului „Imperatulu romanu."

Bilete de intrare à 1 fl. 50 cr. de persóna (pentru familie antaiulu 1 fl. 50 cr. urmatórele 1 fl.) se potu luá in librari'a erediei lui Closius (strad'a Cisnadiei Nr. 13) ér' in sér'a balului la cassa.

— (Dela curtea austriaca.) Principele de coróna archiducele Rudolf a petrecutu cateva dile in Dresda, unde au luatu parte la unu balu de curte. Se dice ca s'ar fi dusu acolo, cá se isi aléga mirésa. —

— Maiestatea sa imperatésa-regin'a Elisabeta va pleca in 19 Februariu la Irlandi'a, unde va petrece pana la inceputulu lui Aprilie.

— (Denumire.) D. Iuliu Puscariu, fiiulu domnului Ioanu cav. de Puscariu, a fostu numitu de practicantu-concipistu in ministeriulu culteloru din Pest'a.

— (Incendiu mare in Clusiu.) Precumu scriu foile din Clusiu, acolo erupse in 24 l. c. unu focu in apropierea garei, care luà dimensiunile unui incendiu mare. Pre langa lucratoriele de constructiune au mai arsu si 43 vagóne. Foculu se incepù pe la 6 óre sér'a si durà 10 óre. Daun'a causata se urca la 300.000 fl. v. a.

— (Date despre circulatiunea) pe prim'a linia a drumului de feru transilvanu. In anulu 1878 au calatoritu pe acésta linia 221.403 passageri. Cantitatea marfuriloru si a bagageloru transportate a fostu: 220.920,103 kilograme. Venitulu intregu a fostu de 1 milionu 248,210 fl. 89 cr. Dara cheltueli? Despre acestea inca tace cronic'a, din care amu imprumutatu cifrele de mai susu.

— (Balu romanescu in Aradu.) Junimea romana din Aradu va dá Joi la 1/13 Februariu a. c. unu balu romanescu in sal'a hotelului „Crucea alba." Venitulu este menitu pentru alumneulu institutului pedagogicu-teologicu din Aradu. Pentru comitetulu arangeatoriu: Iosifu Botto, presiedinte; Dr. Lazaru Petroviciu, cassieru. Bilete de intrare: pentru familia 4 fl., pentru persóna 2 fl. — Ofertele generóse se potu tramite la adres'a cassieriului.

— (Societatea academica sociala si literaria „Romani'a-Juna" din Viena) va dá in 15 Februariu st. n. in „Grand-Hotel" unu balu romanescu, alu carui patronagiu l'au luatu asupra'si multu stimatele dómne: Angelina de Balaceanu, Matilda Dumba n. Germani, Maria de Filisianu, Teresa Edouard Kanitz, Coelestina de Oppolzer n. Mautner-Markhof si dómn'a Aurelia Trapsia-Kron.

Venitulu curatu e destinatu pentru sustienerea „cabinetului de lectura" alu numitei societati si pentru ajutorarea membriloru ei lipsiti de midiulóce. Pentru comitetulu balului: Drd. Octaviu Blasianu, presiedinte si Valeriu Cumanu. Biuroulu societatii se afla: I., Sonnenfelsgasse Nr. 1. — Biletele pentru domni costa 6 fl., éra pentru dame 3 fl. v. a. Cu acésta ocasiune presiedintele balului drd. Octaviu Blasianu ne tramite si apelulu de mai la vale, caruia i facemu locu atragèndu atentiunea onor. publicu asupra coprinsului seu, dara rogandu totu-odata pe onor. comitetu cá dupa balu se publice cu tóta promptitudinea ratiociniulu detaiatu asupra speseloru avute, precum si o dare de séma despre gestiunea ce se va face cu venitulu curatu, pentru cá publiculu convingenduse despre realitatea manipularii se castige cu atatu mai mare incredere si simpathia pentru acea societate, a carei esistentia este o necessitate necontestata si alu carei scopu este fórte maretiu si inportantu, nu numai pentru coloni'a romana din Vien'a, dara pentru intrég'a romanime. Éta tecstulu acelui apelu:

„Inpulsulu nobile de a-si conservá individualitatea romanésca chiar si in mijloculu celoru mai eterogene elemente culturale, a indemnatu acum sunt 9 ani pe studentii romani din Viena a infiintia o societate academica sociala-literaria: „Romani'a Juna".

Factoruln principale alu Societatii a fostu si este „Cabinetulu de lectura", cà-ci acesta e in Viena uniculu adapostu pentru cultivarea limbei si literaturei romaniloru si totu-odata unu asilu pentru studentii romani lipsiti de mijlóce.

In urm'a inpregiurariloru nefavorabile publicate in ultimulu raportu anuale alu Societatii, fondulu disponibile alu „Romaniei-June", din care se sustîne si cabinetulu de lectura, a desecatu mai de totu. Astfeliu unic'a scóla romanésca din Viena este in pericolu de a fi inchisa, ér prin inplinirea acestei eventualitati viati'a Societatii nóstre va fi paralisata, „Romani'a-Jnna" va mori!

Este deci lucru firescu, ca iubirea de limba si natiune, apoi dorinti'a fratiésca de-a ajutá pe collegii nostri, prcum si tém'a, ca se va cufundá in oceanulu strainetatii acea insula iubita, unde căutamu scapare de valurile furtunóse ce ne incungiura, — ne-au indemnatu a cercá mai multe mijlóce pentru delaturarea pericolului amenintiatoriu.

Credemu a fi aflatu unu mijlocu potrivitu in arangiarea unui „Balu Romanu" in Vien'a, pentru-cá prin acésta intreprindere de o parte Romaniloru din Vien'a li-se dea ocasiune a se presentá cu demnitate strainiloru, de alta parte venitulu balului va assigurá érasi sustienerea cabinetului de lectura pentru unu tempu mai lungu.*)

Balulu se va tiené in 15 Februariu st. n. in „Grand Hotel", si cu viua placere aducemu la cunoscintia, ca multu stimatele Dómne: Angelina de Balaceanu, Matilda Dumba n. Germani, Maria de Filisïanu, Teresa Edouard Kanitz, Coelestina de Oppolzer n. Mautner-Markhof, Aurelia Trapsia-Kron au luatu asupra-si patronatulu balului si prin acésta i-au assiguratu successulu.

Deci, déca dintre Damele din Viena nu numai Romanele, ci si cele de alta nationalitate inbracisiéza cu atàta caldura intreprinderea nóstra, suntem indreptatiti a sperá, ca totu asia de poternicu va fi si sprijinulu onoratului Publicu Romanu si filoromanu din patria.

Apelamu dara la bunavointi'a Publicului nostru, fiindu convinsi, ca sucursulu seu materialu va fi cu atatu mai considerabile, cu catu „Romani'a-Juna" se afla de asta-data intr'o lipsa estrema."

— (Biserici si scóle romanesci.) In fine avemu si dela numerós'a romanime din comitatulu Satmaru in Ungari'a unele sciri inbucuratórie. Mai antierti s'au deschisu càteva scóle romanesci frumóse, edificate dupa planuri mai moderne si de modellu, in comunele Moftinu, Domohida si Dobu etc.; éra in tómn'a trecuta s'au santitu vreo trei biserici romanesci destulu de pompóse, in comunele Vismortu, Farcasi'a si Popu-Bicau, éra cea din Borhidu va fi gat'a pe anulu viitoriu. Totu in regiunea Somesiului se facusera in anii trecuti alte trei biserici prea frumóse la Lipou, Pomi, Borlesci.

Din scrisori private aflamu, cà la solemnitatea santirei celoru trei biserici au concursu fórte multi ómeni de prin pregiuru, nu numai romani, ci si de alte nationalitati, de pre la orasiele Satmaru, Bai'a, Seini, Carei, Oradea, Giul'a, inca si unu óspetu din Sibiiu. Si fiindu-cà clerulu din acea diecese are buni oratori bisericesci, au participatu si din aceia càtiva, éra ospitalitatea parochiloru locali si altoru onoratiori din locu a obligatu pe óspeti la recunoscintia fratiésca. Atàta ocasiune de convenire si de óresicare bucuria a mai remasu locuitoriloru romani din aceste regiuni: biseric'a si scól'a, de si acumu au inceputu a fi atacati chiaru si la altariele loru, precum se va vedea din unele informatiuni, pe care le vomu trage cu alta ocasiune din unu memorialu scrisu dupa santirea bisericei din comun'a Popu-Bicau.

*) Ar fi credemu fórte consultu, cá pe viitoriu spesele ce se facu acum cu acelu cabinetu de lectura si care conformu raportului publicatu pe anulu 1878 se urca la considerabil'a suma de 732 fl. 51 cr. se se reduca la o cifra cu multu mai modesta, ceea ce ar fi in favorulu fondului disponibilu. Not'a Red.

Cestiuni literarie romanesci discutate in diarie de alte limbi.

(Urmare.)

Se scriamu asia precum si vorbimu? Dara „Herm. Ztg." nu scie se ne spuna, cumu se vorbimu. Pàna

se ne respundia densulu la intrebarea nóstra, ne permitemu si noi a'lu intreba: Cumu scriu germanii? Asia cum si vorbescu? Nici-decumu, ceea ce se póte probá cu intreg'a literatura germana. De aru scrie densii asia cumu vorbescu, adeca dupa phonetismulu loru, nu aru avea limba nationale scrisa, ci ar avea vre-o 10—12 jargóne asia numite limbi materne dela Turnulu-Babilonului, éra literatura classica nici cá in palma. Asia si francii, italiani, anglii etc. Aliud est latine et aliud grammatice loqui, si asia: aliud germanice, gallice, valachice, aliud grammatice: Axioma.

De ce inprumutamu cuvente latinesci si francesci? Mai antaiu, cà nenumerate cuvente, care neromaniloru li se paru latinesci, cá inprumutate de curendu, se afla din stravechime in gur'a poporului; alu doilea, ca daca si imprumutamu, o facemu celu pucinu cu acelu dreptu, cu care germanii isi inavutira limb'a loru din limbele latina, gréc'a si frances'a, spoliandu dictionariulu acestora ori-cum le-a convenitu. Luati amana cartea germana cea mai bine scrisa, sau diariulu celu mai bine redactatu si ve veti convinge. Asia de es. ce cauta in „Herm. Ztg.“ cuvente latine, eline, francese cá: Redaction, Nummer, Existenz, Abonnement, Post, Prenumeration, Politik, Kaiser (Caesar), Monarchie, social, confessionell, Staat (Status), original, Correspondenz, culturell, industriell, municipal, Justiz, Administration, Rubrik, Feuilleton, Novelle, Lectüre, interessant, national, Reform, Majestät, Armee, Komando, Marschall, General, Regiment, Batallion, Compagnie, Escadron, Major, Capitain, Lieutenant, Sergent, Corporal, Fourage, Cabinet, Combination, Action, Propaganda, Hegemonie, Delegation, Moment, Spiritus, Export, Ratification, Provisorium, Provinz, Artikel, Praxis, Concession, Parlament, Fraction, Krone, Conferenz, Manifest, liberal, Diner (franc.), Enquête etc.

Éca, numai in 100 de linii (Zeilen) ale lui „Herm. Ztg.“ percurse in fuga, scóseramu 65 de cuvente straine.

Cum le-a invetiatu si cum le invétia poporulu germanu pe acestea si alte cateva mii de cuvente straine? Intocma asia si poporulu romanescu, cu acea differentia numai, cà acesta le invétia neasemenatu mai curendu si le pronuntia cu ajutoriulu analogiei proprie asia cumu ii convine sau ii place lui. Apoi daca este, cá si romanii se'si castige idei si cunoscintie, pe care in spurcat'a sierbitute nu le-au potutu invetia, de ce se nu le esprime si descria cu termini latini sau neolatini, éra nu cu de cei muscalesci, chiaru si in casulu candu 'iaru costá totu atata ostenéla? De ce ne inpingeti in poterea braçialoru spre miédia-nópte, candu pe noi ne trage ânim'a si spiritulu nostru spre apusu si miédia-di? Apoi sintaxea muscalésca aplicata la limb'a romanésca! Curatu cá si cea nemtiésca ori ungurésca, daca cineva nu se scie descurcá si despleteci din trensa, ci se tîne de ea cá orbulu de gardu. Unu singuru esemplu din nenumerate:

„Soldatii carii dupa cererea pravilnica ce se va face, se voru intrebuintia de catra celo politicesci cu cadere cârmuiri ale locului, nu voru inpliní nici-o porunca etc. (§. 417 din Regul. ostasiescu dela 1832).

Daca casulu cu Dascoff (pentru care noi garantamu) lui H. Z. i se pare a fi numai anecdota, bine, cu alta ocasiune, ii vomu spune altulu, despre care se afla actu oficiale atàtu in archivulu gubernului civile si militariu din a. 1850, càtu si in alu ministeriului austriacu de interne.

Ceea ce lui Herm. Ztg. i se pare violentia (Heftigkeit) in unele espressiuni ale nóstre, nu este nimicu mai multu, decàtu o simpla mustrare a nesciintiei infumurate, preste care dàmu, chiaru fóra voi'a nóstra, in unele carti si diarie, a caroru lectura nu o potemu evita. H. Z. nu cunósce adressele cu care avemu noi a face. Se aiba patientia pàna ce le va cunósce. Se pare inse, cà philologulu din Herm. Ztg. se afla in ratecita parere, cá si cumu studiulu philologicu, discussiunile gramaticali si lexicographice s'aru fi inceputu la romani numai de unu anu incóce, de candu adeca càtiva carturari din Sibiiu si Brasiovu au adoptatu semnele, sau celu mai multu dela 1868, decandu s'a nascutu asia numit'a scóla noua cu directiune noua (?) in Jasi. Precumu la tóte celelalte popóra civilisate, discussiunile philologice pàna la ficsarea limbei au duratu cu sut'a de ani, asia si la noi se cere timpu mai lungu pàna se ajungemu la scopu. Nu amu inceputu nici noi numai de eri, si nici nu vomu terminá indata màne. Philologii germani inca pe la 1700 disputá in Lipsi'a cu furia asupra reguleloru limbei, pàna ce une-ori se si bateau cá orbii. S'au terminatu acelea dispute la germani? Nici pàna in dio'a de astadi. Asia de es. ortographi'a germana ori-càtu s'ar parea a fi ea regulata, mai multu prin concessiuni reciproce si prin conventiune, mai e inca plina de anomalii recunoscute cá nerationali si absurde chiaru de catra cei mai buni scriptori ai loru. Asia a fostu la tóte celelalte popóra. Regulele limbei latine classice nu erau ficsate tóte, definitivu, nici in etatea ei cea mai stralucita, nici in culmea gloriei sale, in periodulu de auru, ba chiaru pe atunci s'a disu despre unele regule si esceptiuni: Gramatici certant et adhuc sub judice lis est. La multi inse din carturarii nostrii le-aru placea se le ésa in cale limb'a scósa cá Minerv'a din capulu lui Joie, fora picu de ostenéla a densiloru. Nu ceru etimologistii cá se incete disputele, nu sunt ei auctoritari, precum ii insulta dn. professoru Irimie Circa, ci ei róga numai pe phonetisti mai virtosu, cá inainte de a cutediá se scria ceva pentru publicu, se nu'si pregete a'si invetia limb'a nationale si a-i cunósce perfectu celu pucinu acelea regule, asupra carora nu mai incape nici-o disputa. Nu voru etimologistii se'si inpuna nimenui parerile loru, cà-ci sciinti'a nu se inpune nicairi cu forti'a si ea nu se supune la maioritati de voturi, numere-se acelea macaru cu miliónele, ci sciinti'a cea adeverata iti respunde totudeauna cu sange rece: E pur se muove; au inse dreptu se céra, cá inainte de a condamná teoriile loru, adversarii se le cunósca. A dice inse: nu cunóscemu, n'am cititu nimicu din tóte discussiunile philologice, càte au vediutu lumin'a de 65 de ani incóce, nu voimu se audimu de Petru Maioru Iorgoviciu, de Cipariu, de J. Eliadu, J. Maiorescu A. T. Laurianu, J. Maximu, cà-ci fóra a'i citi, scimu bine cà nu merita a ne ocupa de ei, — unu limbagiu cá acesta ilu numescu germanii: arogantia de carturari, pare-mi-se Gelehrten Dünkel, ori Stolz, ori Dummheit.

(Va urmá.)

Notitie literarie.

— In anulu trecutu principele de coróna archieducele Rudolf a fostu intreprinsu o escursiune pe Dunare, insoçitu fiindu intre altii si de renumitulu ornitologu Brehm. Resultatele, precum si esperientiele facute in decursulu acelei calatorii archiducele Rudolf le a publicatu intr'unu volumu subtu titlulu „Cinsprediece dile pe Dunare.“ Se prea intielege cà acestu volumu a fostu tiparitu intr'unu restrinsu numeru de esemplarie, asia ca elu nu se aflá de vendiare pe la librarii. Cu tóte acestea diariele au publicatu estrase fórte interesante din lucrarea augustului autoru.

— Cele doue manuscripte vechi pe cari d. T. J. Giuvara crediuse a le fi descoperitu in bibliotec'a din Parisu, precum ne spune „Timpulu“ din Bucuresci, se afla in mai multe esemplarie in Romani'a si prin urmare erau cunoscute. Titlulu acelui antaiu manuscriptu este: „Pré minunatele si infricosiatele si marile vedenii, pre care vedenii au aretatu Domnulu Dmnezeu fericitului Grigorie pré iubitului ucenicu alu preacuviosului marelui intru sfintii parinti si multu patimitoriului si rabdatoriului de chinuri si facâtoriului de minuni Vasilie celu Nou. Alu douilea manuscriptu contiene celebrele cronice ale lui Urechia, Mironu Costin si Nicolae Costin.

Ne mai sossira la redactiune urmatóriele publicatiuni:

— La religion chez les peuples latins, — La Religiosité des Roumains, par M. Obédénare ancien professeur à l'Université de Bucarest. (Extrait de l'Alliance Latine. (Septembre 1878.) Montpellier.

— Limb'a romanésca. Manualu pentru scólele poporale romane, de Joanu Tuducescu, invetiatoriu in Lipov'a. Aradu, 1878. Pretiulu: 20 cr. v. a.

Rectificare.

In corespondenti'a nóstra din B.-Pest'a publicata in numerulu precedentu s'au stracuratu o erore grava, pe care ne grabimu a o rectificá. In acea corespondentia se dice, ca fondulu preotiescu diecesanu ar fi de 200 de mii. In realitate inse elu este numai de 20 mii, avendu unu venitu anualu de 10 mii fiorini. Acestu venitu nu se póte considerá cá procentele capitalului, ci elu se aduna in parte mare din sessiunile parochieloru reduse si din alte tacse ce le solvescu insii preotii la fondu. Redactiunea.

Post'a redactiunei.

— Càtra siese domni abonati din afara. Fiindu-cà cestiunile publicistice relevate de dd-le sale merita a fi cunoscute de càtra toti o. o. lectori, simtimu necessitatea de a le comunicá pe tóte aci càtu se póte mai pre scurtu.

1. Scrierile venite la redactiuni se se publice din cuventu in cuventu. 2. Manuscriptele care nu se publica, se se remita. 3. Foisióra (sau cum se dice pe slavonesce, foitia) se nu mai fia. 4. „Sciri diverse“ se nu se dea, ci in loculu acelora sciri politice din tieri si staturi. 5. Articlii primi si altii se nu fia prea lungi. 6. Literele Observatoriului sunt prea merunte, se fia mari, sau incai asiediate mai raru. 7. Critice literarie se intre in toti Nrii, ca cu ajutoriulu loru se ne indreptamu cu totii càtu mai curendu modulu scrierei.

Partea cea mai mare din acestea postulate a concursu la redactiune din Banatu, comitatulu Aradului si de peste Clusiu. Noi avemu onóre a da urmatóriele informatiuni:

Ad 1. La acésta conditiune nu s'a supusu nici-o redactiune din tóta Europ'a si Americ'a. Las' cà in nenumerate casuri nu are se decida redactiunea, ci legea de pressa pe unde existe, dara apoi ori-ce redactiune care se scie stimá pe sine si pe publicu, este obligata a se supune ea insasi, a supune si lucrarile altora la legile moralei, a le bunei cuviintie si stilulu la legile limbei, totu atàtea probleme delicate. Ad 2. Acésta ar fi adeverata pedépsa pentru redactiuni si editori. Anume la diariele cotidiane care esu in 300 pàna in 600 de Nri pe anu, si cu càte 10 mii, 100—400 de mii de abonati, vinu mai multe mii de manuscripte, fóra nici-o valóre intrinseca. Porto returnarei loru s'ar urcá la càteva sute de fiorini. Chiaru si la mic'a nóstra intrepindere ne-aru costá 10—20 fl. Ad 3. Cele mai multe diarie au in dilele nóstre foisióra. Acelu spatiu este consideratu cá o concessiune facuta junimei de ambele sexe, alte-ori artistiloru, de multe-ori si literatiloru, carii nu se ocupa cu politic'a. Ni l'a cerutu si noue junimea, spre a'si cercá poterile in diverse scrieri belletristice. L'amu datu, aducêndu-ne aminte de dis'a fericitului Eliadu: Scrieti baiati de ocamdata ori-ce sciti, numai scrieti pentru Ddieu romanesce. Ad 4. Tocma din contra, altii, sute de insi, astépta sciri diverse, varietati ori-càte, éra scirile politice voru se le afle de airea. Ad 5. Articlii nostrii primi sunt numai la parere lungi; ochii se insiéla prin micimea colóneloru nóstre; intreitu mai lungi sunt in diariele cele mari; apoi — pre càtu cunóscemu noi publiculu nostru, partea sa cea mai mare pretinde cu insistentia (si cu totu dreptulu) in acésta epoca mare de transformatiuni radicali, articoli càtu se póte de multi, informatori, instructivi. La noi se simte lips'a estrema de educatiune politica seriósa. Ad. 6. Numai pe ½ sunt litere merunte, numite garmond; binevoiti inse a observá, cà de es: in diariele germane, angle etc. veti vedea multu mai merunte, numite petit, bá si de cele mai mici, nonpareille; éra noue nici asia nu ne incape nici-odata materialulu acumulatu. Scimu fórte bine, cà betraniloru le este greu a citi cu litere mai merunte decàtu sunt asia numitele Cicero antiqua (cumu se vedu si in Obs. pe col. 1 et 2); aci inse este unu singuru midiulocu de usiorare: Edarea diariului de 4 ori pe septemana, prin urmare, firesce, urcarea pretiului si inmultirea abonatiloru, cá se ésa omenesce spesele de vreo 20 mii pe anu. Ad 7. A scrie critice literarie nu e nici lucru placutu nici usioru; dara cumu vedeti, ne supuseramu si la acésta labóre uritiósa, unde se dai mereu cu manile in cuibu de vespi. Dara acésta camu este sórtea ori-carui publicistu onestu si devotatu unoru cause sacre, cá se indeplinésca adesea si operatiuni chirurgice fórte uritióse, cu lantiett'a, cu cleste, pétr'a iadului (lapis infernalis) etc.: Quod verbum non sanat, sanat ferrum, quod ferrum non sanat, sanat ignis.

— Unii dd. abonati au uitatu se insemne pe mandatulu (asemnatiunea postale) numele locuintiei (orasiu, cetate, satu), in càtu nu scimu unde se le adressamu exemplariulu; cauta se asteptamu reclamatiunea.

Alti domni trimitu reclamatiunile pentru càte unu Nr. in scrisóre cu recomandatiune. E de prisosu a'si face acestea spese. Reclamatiunile nu costa nimicu, daca se facu in scrisóre nesigilata, adressata dreptu la espeditiunea diariului nostru in Sibiiu, piati'a mica Nr. 27, sau multu 2 cr., adeca carta de correspondentia, si scopulu e ajunsu.

Din contra, unii domni ne trimitu scrisori nefrancate, si asia ne pedepsescu, cá se platimu 10 in locu de 5 cr. Las' cà nu credemu se meritamu acea pedépsa, dara apoi este vechiu usu alu pasquillantiloru, cà 'si trimitu pasquillele nefrancate càtra cei pe cari voiescu a'i batjocori, de aceea tóte redactiunile din Europ'a respingu scrisorile nefrancate. Noi pàna acuma nu le amu respinsu, dupace inse amu datu si noi preste doue pasquille, anume unulu dela Bucuresci, contra unei persóne prea onorabile, suntemu decisi a refusa de aci inainte ori-ce scrisóre nefrancata.

— (Respunsu la alti domni.) Spre a se comandá carti romanesci, sau in ori-care limba, dela librariile si tipografiile din Sibiiu, se póte scrie prea bine la ori-care, in limb'a nóstra, numai adressele si postele se fia scrise càtu se póte mai exactu. Spre a facilitá castigarea de carti romanesci doritoriloru de a le avé, oferimu ddloru abonati miculu nostru servitiu, in acelu sensu, cà in casuri de asia, in locu de a face doue scrisori, una càtra noi alt'a, càtra cutare librariu, se potu adressá numai càtra redactiunea nóstra, care apoi va ingriji prin ómenii sei, cá se afle cartile cerute la unulu sau altulu dintre librari, éra sarcin'a espeditiunei remane asupra acestora. Pretiulu se numera pe assemnatiunea postala ce merge pre langa pachetu.

— Cursurile pe 10 ani din „Transilvania“ se comanda de a dreptulu la Comitetulu Asociatiunei transilvane strad'a Cisnadiei Nr. 7. Celu din 1868 lipsesce. Celelalte 10 se afla tóte.

— Dictionariulu si Glossariulu academiei din Bucuresci (ambele 16 fl. v. a.), cum si dictionariulu ungurescu-romanescu alu lui G. Baritiu (3 fl.) se potu luá si dela redactiune.

!Unu maieru de vendiare!

Unu maieru in Sibiiu, in positiune fórte favorabila, provediutu cu mai multe locuintie, edificii economice, gradina si fenatiu, se vinde din mana libera. Informatiuni se potu luá dela: Dr. Aureliu Isacu, advocatu in Clusiu. (60) 1—5

Cancelaria de advocatura.

Subscrisulu are onóre a face cunoscutu, cà dela 10 Ianuariu a. c. dupa st. nou a deschisu cancelaria de advocatura in Vinga (comitatulu Temisiórei), strad'a principale Nr. 238 si ofere onorabilelui publicu servitiulu seu de jurisconsultu in tóte afacerile juridice, anume in cause de processe civili, urbariali, catastrale si funduarie, clironomii (hereditati, lasamênte), criminali etc.; primesce substitutiuni, comissiuni si interventiuni in ori-ce cause strictu juridice, administrative, finantiali etc.

In afacerile ce i se concredu, va purcede cu consciintia si punctualitate.

Demetriu Selageanu,
(58) 3—3 advocatu.

Anunciu.

Am onóre, a aduce la cunoscinti'a on. publicu, cà de la 1 Ianuariu a. c. am deschisu cancelaria advocatiala in Dev'a, strad'a Margelei Nr. 115.

Dev'a la 3/15 Ianuariu 1878.

Franciscu Hoszu Longinu,
(59) 2—3 advocatu.

Editoru si redactoru respons. **G. Baritiu** in Sibiiu. Tipariulu lui **W. Krafft** in Sibiiu.